

به نام خدا

مسئولیت‌پذیری شرکتی در رویارویی با چالش‌های عصر جهانی‌سازی

نویسنده: جرجز اندرلی¹

مترجم: ناصر الهی²

مقدمه

کوید-19 بیماری همه‌گیری است که از تاریخ 26 مارس 2020 ابتلای 26 میلیون مورد و مرگ 2.77 میلیون را در پرونده خود دارد، به شیوه‌ای وحشیانه مهابت و پیچیدگی بحران بهداشت جهانی را به تصویر کشیده است (<https://ourworldindata.org/COVID-deaths>). این بیماری میلیاردها انسان را از نظر جسمی و ذهنی تحت تأثیر قرار داده، تکانه‌های اقتصادی و اختلال اجتماعی را در پی داشته، سیاست‌ها را دستخوش تغییر ساخته و به محیط طبیعی آسیب وارد کرده است. هنوز بسیاری از علل، فرایندها و خروجی‌های آن ناشناخته یا نامشخص باقی مانده است. همچنین چالش‌های بی‌شماری که قبل از این همه‌گیری وجود داشته است، جدی‌تر شده‌اند و ابعاد آن بهتر تبیین شده است. به همراه این بحران سلامتی، نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی – بین کشوری و درون کشوری – و درگیری‌های سیاسی تشدید شده و تغییرات آب و هوایی وخیم‌تر شده است.

با توجه به این تحولات چند وجهی، بی‌تردید برآیند این بحران‌ها نشان داده است که ما انسانها تا چه اندازه عمیقاً عضوی از یک پیکریم و به یکدیگر و محیط خود وابسته‌ایم. در دو کتاب اخیر³ این پیام اساسی ارائه شده است که "هیچکدام از ما بدون جامعه چیزی نیستیم"، "انزوای اجباری اجتماعی امسال باعث شکست فردگرایی شده است" (کویل⁴ 2021). در نتیجه، این سؤالات مطرح می‌شود که برای حل چالش‌های متعددی که در بسترهای جهانی و متکثر پدید آمده، به چه قاعده‌های اخلاقی مشترکی نیاز داریم و در مفهوم اصیل آن، خلق ارزش چه معنایی دارد.

در ادامه من چارچوبی را پیشنهاد می‌کنم که طی سالهای متمادی طراحی شده و در کتاب جدیدم درباره مسئولیت‌پذیری شرکتی برای خلق ثروت و حقوق بشر توضیح داده شده است (اندرلی 2021). این چارچوب به ما کمک می‌کند که شماری از چالش‌های اخلاقی جهانی شدن را هم از منظر کلان و هم از منظر میانه⁵ مسئولیت‌پذیری شرکت‌های بزرگ مورد بررسی قرار دهیم. البته، در این مقال من فقط می‌توانم به تعداد محدودی از این چالش‌ها بپردازم. امیدوارم که بتوانم برخی دیدگاه‌ها و خطوط راهنما را، که برای حال و دوران پس از بیماری لازم است، ارائه دهم.

این کتاب به شرح مختصری از جهانی‌سازی، پایداری و مالی‌سازی شامل سه بخش است. قسمت اول در مورد خلق ثروت به عنوان هدف تجارت و اقتصاد است. بخش دوم به حقوق بشر به عنوان کالاهای عمومی در تولید ثروت می‌پردازد و بخش سوم پیامدهای خلق ثروت و حقوق بشر را برای مسئولیت شرکتی تبیین می‌کند. در طی سخنرانی خود، به ویژه برخی نکات مهم مربوط به سه بحران ذکر شده در مقدمه را برجسته می‌کنم: بحران کرونا، بحران اقتصادی و بحران تغییرات آب و هوایی.

¹- Georges Enderle, Professor Emeritus, University of Notre Dame

²- دانشیار اقتصاد بین‌الملل، دانشگاه مفید

³- ظاهراً این دو کتاب مورد نظر کویل متعلق به Mark Carney و Minouche Shafik هستند. [م]

⁴- Coyle

⁵- meso perspective

خلق ثروت به عنوان هدف تجارت و اقتصاد

بررسی خلق ثروت با این پرسش‌ها آغاز می‌شود: ثروت یک کشور چیست؟ چه چیزی یک کشور را ثروتمند می‌کند؟ این مبحث به کتاب معروف آدام اسمیت *جستاری در ماهیت و علل ثروت ملل* (1776)⁶ و مطالعات تاریخی قابل توجه دیوید لاند⁷ تحت عنوان *ثروت و فقر ملل* (1999)⁸ اشاره دارد. سپس این پرسش را در متن جامعه – که بر اساس دیدگاه تالکوت پارسونز⁹ (1903-1979)، ماهیت آن از سه نظام نسبتاً متداخل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی تشکیل شده است – بررسی می‌کنیم. گرچه هدف خلق ثروت نظام اقتصادی با جهانی شدن (در فرآیند "اقتصادی سازی" آن) گسترش یافته است، اما هنوز این نظام بخشی از جامعه است. بنابراین، خلق ثروت همانطور که در ادامه بحث می‌شود، باید با توجه به این محدودیت‌ها مورد توجه قرار گیرد. علاوه بر این، ما "رویکرد مربوط به اخلاق" را در اقتصاد به مفهوم پیشنهادی آمارتیا سن (1987) در پیش می‌گیریم. این روش که در بر گیرنده انگیزه انسانی و قضاوت در مورد دستاوردهای اجتماعی است با رویکرد لجستیکی (یا "مهندسی") "بدون ارزش" متفاوت است و پیامدهای گسترده‌ای برای تصور جامع از خلق ثروت دارد.

برداشت جامع از خلق ثروت هفت ویژگی دارد. اولین ویژگی، محتوای ثروت را تعریف می‌کند. نه تنها سرمایه اقتصادی بلکه سرمایه طبیعی، انسانی و اجتماعی نیز ضروری است. بنابراین، تلقی سود و ارزش سهامداران و حداکثر سازی آنها که هیچ یک از این چهار نوع سرمایه را شکل نمی‌دهد به عنوان شاخص تعیین ثروت، مثلاً ثروت کشور، به شدت گمراه کننده است و نمی‌توان و نباید از آن در تعریف ثروت بهره جست. این تعریف اساسی با ویژگی دوم که به اشکال ثروت از بعد خصوصی و عمومی می‌پردازد، تکمیل شده است. ثروت عمومی بر اساس نظریه اقتصادی با ویژگی‌های غیر قابل محروم‌سازی دیگران از استفاده¹⁰ و عدم رقابت‌پذیری متمایز شده است. به عنوان مثال: سرمایه طبیعی (مصادق و محتوای آن) می‌تواند به صورت ثروت خصوصی یا عمومی تحقق یابد، یعنی جریب‌های زمین متعلق به یک کشاورز و هوای پاک در یک منطقه روستایی به ترتیب مصادق از این دو نوع ثروت است. قابل ذکر است که ثروت یک جامعه – از سطح محلی تا سطح جهانی – به عنوان ترکیبی از ثروت خصوصی و عمومی تصور می‌شود و صرفاً شامل انباشت ثروت خصوصی نیست. این نکته به معنای وابستگی متقابل ثروت خصوصی و عمومی و قدرت و محدودیت نهاد بازار و نظام انگیزشی فردی است. بنابراین ویژگی اول و دوم ثروت را به عنوان "کل مقدار دارایی‌های خصوصی و عمومی از نظر اقتصادی از جمله سرمایه‌های طبیعی، اقتصادی، انسانی و اجتماعی" تعریف می‌کند.

ویژگی سوم جدایی تولید و توزیع را رد می‌کند و ادعا می‌کند که ابعاد تولیدی و توزیعی ذاتاً با هم مرتبط هستند. در واقع، بعد توزیعی اجازه می‌دهد که در تمامی مراحل تولید از پیش شرط‌ها تا فرآیند تولید، محصول و استفاده از آن به صورت مصرف و سرمایه‌گذاری تخصیص یابد.

ویژگی چهارم خلق ثروت، هرگونه درک مادی گرایانه از ثروت را که بیش از حد به دارایی‌های مادی و کسب درآمد تعلق خاطر داشته باشد و از مصرف‌گرایی، تکاثر، حرص و آز برخاسته باشد، را رد می‌کند. چنانچه ثروت نه تنها شامل سرمایه اقتصادی، بلکه شامل سرمایه انسانی، اجتماعی و طبیعی نیز باشد، چنین دیدگاه مادی گرایانه‌ای با محدودیت جدی‌ای مواجه می‌شود. همچنین در چنین شرایطی نمی‌توان سه ویژگی بعدی را برای خلق ثروت منظور نمود و بر روی آن‌ها حساب نمود. در حالی که این مفهوم پیشنهادی از ثروت بدون شک جنبه مادی دارد، اما وقتی که با روح یا سرشت انسانی (صرف نظر از اعتقادات مذهبی) و/یا دین و اعتقادات مذهبی ارتباط رقرار می‌کند، واجد جنبه معنوی نیز می‌شود.

⁶- *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1776)

⁷- David Landes

⁸- *Wealth and Poverty of Nations* (1999)

⁹- Talcott Parsons

¹⁰- non-excludability

ویژگی پنجم، خلق ثروت پایدار برای افق بلند مدت را از نظر توانایی‌های انسانی یا "گسترش آزادی‌های واقعی که مردم از آن بهره‌مند می‌شوند" مفهوم می‌بخشد (Sen 1999). با توجه به تعدد تعاریف پایداری، من به گزاره "قدیمی" کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه پایبند هستم، که به یک دیدگاه بین نسلی نیاز دارد، "برای پاسخگویی به نیازهای حال حاضر بدون به خطر انداختن توانایی نسل‌های آینده برای پاسخگویی به نیازهای خود» (WCED 1987, 7). من این دیدگاه را بیشتر با استفاده از تعریف OECD از پایداری رفاه در طول زمان از نظر سرمایه طبیعی، اقتصادی، انسانی و اجتماعی (OECD 2013) مشخص می‌کنم، که متناسب با محتوای ثروت است که در کتاب من تعریف شده است. این چشم انداز از توانایی انسانی نه تنها معنای سرمایه انسانی (به ویژه به عنوان افراد سالم و تحصیل کرده) را اثبات می‌کند. همچنین به اندازه‌گیری تأثیر سرمایه طبیعی، اقتصادی و اجتماعی بر انسان کمک می‌کند. بنابراین، خلق ثروت پایدار به یک هدف غنی و مختصر از زندگی اقتصادی تبدیل می‌شود که با تمرکز بر مردم و حفظ طبیعت، از رشد منابع (مادی) فراتر می‌رود.

ویژگی ششم منظور ما از "ایجاد" ثروت را مشخص می‌کند. بدیهی است که خلق ثروت چیزی بیش از داشتن ثروت است و با کسب ثروت تفاوت دارد. داشتن و مالکیت هیچ ارزشی ندارد و تحصیل تنها به معنای تغییر مالکیت است. به معنای اصل، خلق کردن یعنی ساختن چیزی جدید و بهتر. هر سه ویژگی ضروری است: (الف) مربوط به ساخت است که بر حسب نظریه‌های اقتصادی و مالی، کاملاً شدنی و امکان‌پذیر است (و صرف تصور نیست). (ب) باید جدید باشد، خواه یک تغییر تدریجی باشد یا یک نوآوری (یعنی یک تغییر بنیادی در فناوری، سازمان اجتماعی یا هر زمینه دیگر). و (ج) این باید اخلاقی باشد که موجب خوشبختی مردم و حفظ طبیعت شود.

ویژگی پایانی مربوط به انگیزه‌های خلق ثروت است، انگیزه‌های خودبینانه ممکن است بتوانند در خلق ثروت خصوصی به شدت مؤثر باشند. اما، همانطور که تئوری درست اقتصادی به ما می‌گوید، این انگیزه‌ها در خلق ثروت عمومی کامیاب نیستند. رفتارهایی که منحصرأ بر پایه منافع شخصی شکل می‌گیرند، اقدام جمعی (برای ثروت عمومی) را غیرممکن می‌کنند، به سواری مجانی می‌انجامد و ساماندهی آنها با "دست نامرئی" امکان‌پذیر نیست. در عوض، وقتی فعالیت‌های اقتصادی به وضوح بر خلق ثروت به عنوان ترکیبی از ثروت خصوصی و عمومی متمرکز باشد، انگیزه‌های دیگرخواهانه¹¹ نیز نیاز دارد نیز به همان اندازه ضروری هستند (البته کافی نیستند). این انگیزه‌ها متنوعند و شامل انواع مختلفی از قبیل تلاش اینترگرانه برای نیل به توقیقات کارآفرینانه، عشق به وطن، همبستگی¹² با فقرا و مبارزه با تمامی عارضه‌ها و علتها است. به طور خلاصه ویژگی هفتم حاکی از این است که خلق ثروت نه تنها نیازمند انگیزه‌های مبتنی بر نفع شخصی است بلکه به انگیزه‌های دیگرخواهانه نیز نیاز دارد

حقوق بشر در خلق ثروت

با انتشار اعلامیه جهانی حقوق بشر توسط سازمان ملل متحد در سال 1948، نقطه عطفی در تاریخ بشریت پدیدار گشت و برای اولین بار، بنیاد اخلاقی مشترکی در گستره جهانی برای با هم زیستن انسان‌ها بر روی سیاره زمین تنظیم شد. اعلامیه یک چالش عظیم بود و هنوز هم هست، که پرداختن به آن را کاملاً دشوار و دور از دسترس می‌سازد. در دوره‌های اخیر اعتبار آن توسط مردم، سازمان‌ها و دولت‌ها در تمام مناطق جهان، به ویژه توسط اقتدارگرایی و جنبش‌های پوپولیستی، ملی و بنیادی، مورد تردید و تهدید قرار می‌گیرد.

¹¹- other-regarding

¹²- solidarity

با این وجود، با پیمان جهانی سازمان ملل (2000)¹³، چارچوب سازمان ملل (2008)¹⁴ و اصول راهنمای سازمان ملل در زمینه تجارت و حقوق بشر (2011)¹⁵، دستور کار حقوق بشر توسعه یافته و بخش تجاری را نیز در بر گرفته است و تا حد زیادی اهداف توسعه پایدار را شکل داده است. اخیراً، ابتکارات متعددی در سوئیس، آلمان و اتحادیه اروپا آغاز شده است تا اصول راهنمای سازمان ملل را از لحاظ قانونی برای شرکتهایشان که در زنجیره‌های تأمین جهانی فعالیت می‌کنند، الزام آور کند.

در حالی که هفت ویژگی خلق ثروت، چشم انداز توصیفی- تحلیلی تجارت و اقتصاد را تشکیل می‌دهند، 30 حقوق بشر شناخته شده بین المللی در اعلامیه حقوق بین الملل¹⁶ و کنوانسیون‌های اصلی ILO دیدگاه هنجاری - اخلاقی را ارائه می‌دهند. این حقوق شامل حقوق مدنی، سیاسی و اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و حق توسعه است و مستلزم این است که در همه زمینه‌های زندگی و بدون توجه به ملیت، محل زندگی و اقامت، جنسیت، منشأ ملی یا قومی، رنگ، مذهب یا هر وضعیت دیگری با انسان‌ها با کرامت رفتار شود. این حقوق حداقل الزامات اخلاقی است که زمینه‌های اخلاقی مشترک لازم در جوامع کثرت‌گرا را برای زندگی و کار مشترک تشکیل می‌دهد. آنها ارزش‌ها و هنجارهایی فراتر از این حداقل را شامل نمی‌شوند، بلکه فضای گسترده‌ای را برای تنوع بیکران ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی و اخلاقی تضمین می‌کنند.

در چارچوب حقوق بشر و کسب و کار سازمان ملل متحد برای تضمین حقوق بشر سه دسته تعهد، متمایز می‌شود: "تعهد به محافظت، تعهد به احترام و تعهد به اصلاح". تعهد دولت‌ها برای محافظت از حقوق بشر به معنای به رسمیت شناختن تقاضای اجتناب و جلوگیری از نقض حقوق بشر است و این که نهادی بنیاد گردد که از طریق برقراری نظام‌های انگیزش و بازدارنده متناسب، تا حد ممکن از نقض این تعهد جلوگیری کند. تعهد به احترام به حقوق بشر - که در شمار مسئولیت مؤسسات تجاری نیز قرار دارد- بیانگر الزام اجتناب از نقض حقوق بشر است. و تعهد دولت و بنگاه اقتصادی به اصلاح و جبران کاستی‌ها، به تعهد تأمین دسترسی قربانیان نقض حقوق بشر برای اصلاح وضعیت حقوقی آنها اشاره دارد. مسئولیت شرکت‌های فراملیتی و سایر مؤسسات تجاری - یا "مسئولیت شرکتی" - به وضوح با سه معیار مشخص شده است (رجوع کنید به اصل 13 راهنمای سازمان ملل):

مسئولیت احترام به حقوق بشر مستلزم این است که مؤسسات تجاری:

(الف) با تلاش و فعالیت خود، از ایجاد یا ترویج اموری که تأثیرات نامطلوبی بر حقوق بشر می‌گذارد جلوگیری کرده و در صورت بروز چنین تأثیراتی، آن را برطرف کنند.

(ب) در جستجوی تدابیری برای جلوگیری یا کاهش اثرات نامطلوب حقوق بشری باشند که به طور مستقیم با روابط تجاری آنها، فعالیت‌ها، محصولات یا خدمات آنها در ارتباط است، حتی اگر در این تأثیرات سهم نباشند.

از مؤسسات تجاری انتظار می‌رود که با توجه به روند شکل یافته پیگیری‌های مجدانه و پایبندی‌های سیاستی برای ایفای مسئولیت خود، حرمت حقوق بشر را پاس دارند. (رجوع کنید به اصل 15 راهنمای سازمان ملل).

پس از ارائه مختصر هفت ویژگی خلق ثروت و چارچوب سازمان ملل و اصول راهنمای سازمان ملل در زمینه تجارت و حقوق بشر، اکنون اهمیت آنها را برای پرداختن به چالش‌های اخلاقی سه بحران جهانی ذکر شده برجسته می‌کنم: همه گیری کوید-19¹⁷، بحران اقتصادی و تغییرات آب و هوایی.

¹³- the UN Global Compact (2000)

¹⁴- the UN Framework (2008)

¹⁵- UN Guiding Principles on Business and Human Rights (2011)

¹⁶- the International Bill of Rights

¹⁷- COVID -19

چالش‌های اخلاقی همه‌گیری کوید-19

تاکنون، بیماری همه‌گیر کوید-19 2.7 میلیون نفر را به کام مرگ فرو برده است و به صورت تأیید شده 125.5 میلیون نفر را مبتلا ساخت است. از آنجا که این همه‌گیری مهار نشده و تسلطی بر آن صورت نگرفته، قطعاً تعداد مرگ و میرها و شمار تأیید شده بیماران افزایش خواهد یافت. علاوه بر این، به احتمال زیاد وقتی آمار ملی و جهانی پس از همه‌گیری بررسی می‌شود، اعداد واقعی به طور قابل توجهی بیشتر هستند.

منصفانه است که بگوییم دولت‌ها و سیستم‌های مراقبت‌های بهداشتی ما آمادگی مقابله با این همه‌گیری را نداشتند، اگرچه آنها می‌توانستند از همه‌گیری‌های قبلی مانند سارس و ابولا درس‌های مهمی بگیرند. هنگامی که این بیماری همه‌گیر در ژانویه سال 2020 شناخته شد، دولت‌ها در کشورهای مختلف واکنش بسیار متفاوت بروز دادند. اگر عملاً موج اول همه‌گیری قابل پیشگیری نبود، کاهش و یا حتی جلوگیری از بروز موج‌های بعدی، همانطور که دکتر دبورا بیرکس¹⁸ اخیراً برای ایالات متحده شهادت داده است، امکان‌پذیر بوده است (رجوع کنید به CNN 2021). اگر از صدهزار مرگی که در مرحله اول اتفاق افتاد کنار بگذاریم، بخش زیادی از 450 هزار مرگ بعدی به دلیل عدم موفقیت رهبری دولت‌های فدرال و ایالتی و رفتار غلط مردم (استفاده نکردن از ماسک و عدم رعایت فاصله اجتماعی) بوده است.

مرگ قابل پیشگیری مردم، "سرمایه انسانی" (یعنی افراد سالم) را تخریب نمود و حقوق بشر، به ویژه حق زندگی، آزادی و امنیت را نقض نمود (اعلامیه جهانی حقوق بشر¹⁹ ماده 3) و حق مراقبت‌های بهداشتی (اعلامیه جهانی حقوق بشر ماده 25، میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی²⁰ ماده 12). با توجه به وابستگی متقابل رفتارهای انسانی از سطح محلی تا جهانی، بهداشت نه تنها یک کالای خصوصی بلکه یک کالای عمومی نیز محسوب می‌شود. بنابراین، انگیزه‌های دیگر خواهان از قبیل همبستگی، انصاف و مسئولیت‌پذیری نیز لازم است (همانطور که مارک کارنی²¹ در ارزش/ها: ساخت یک زندگی برتر برای همگان²² خواستار آن است). بدیهی است، نهاد بازار و رقابت نمی‌تواند چالش رسیدگی به همه‌گیری کوید-19 را مورد بررسی قرار دهد. رسیدگی به آن نیازمند اقدامات جمعی و همکاری بین دولتها و مؤسسات تجاری (و سایر بازیگران) است. خوشبختانه، چنین همکاری‌ای در ابداع و تولید سریع واکسن‌های مؤثر تحقق یافت و مصداقی از "خلق" یا "ساخت چیز جدید و برتر" شد.

مسئولیت سازمانی از جانب نحوه رفتار بنگاه‌های اقتصادی با کارمندان خود، نحوه رسیدگی یا عدم رسیدگی بیمارستان‌ها به بیماران و کارکنان، نحوه مراقبت خانه سالمندان از کهنسالان و نحوه تعامل زندانبانان با زندانیان در معرض خطر است. از سازمانهای تجاری و دیگر سازمانها خواسته می‌شود حقوق بشر را به طور مشخص رعایت کنند. آنها به جای به حداکثرسازی سود و ارزش سهام‌داران، باید از مهارت‌های مدیریتی خود برای سازماندهی تولید و توزیع واکسن در همکاری با سایر سازمانها تا حد ممکن موثر و کارآمد استفاده کنند. برای تحقق چنین امری، می‌بایست آنان به "خلق سرمایه اقتصادی و انسانی" و ایجاد اعتماد بین ذی‌نفعان²³ خود، که به معنای "خلق سرمایه اجتماعی" است، مبادرت ورزند.

¹⁸- Dr. Deborah Birk

¹⁹- Universal Declaration of Human Rights (UDHR)

²⁰- International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)

²¹- Mark Carney

²²- Value[s]: Building a Better World for All

²³- stakeholders

چالش‌های اخلاقی بحران اقتصادی

چالش‌های اخلاقی بحران اقتصادی، به صورت تنگاتنگی با چالش‌های بیماری همه‌گیری کوید-19 مرتبط هستند. افزایش شدید بیکاری، تأثیر مخرب بر بسیاری از شرکت‌های کوچک و متوسط، ایجاد اختلال در زنجیره‌های عرضه جهانی، خرابی‌هایی که در اقتصاد غیررسمی کشورهای در حال توسعه به سختی مورد توجه قرار گرفته و سایر پدیده‌های نظیر، تجربیات سخت و دردناکی است که شاخص‌های متوسط و معمولی‌ای مانند تولید ناخالص داخلی شاخص‌های محصول²⁴ و بازار سهام مانند شاخص 500 بنگاه برتر استاندارد و پورز²⁵ نمی‌تواند این معضلات را حکایت کند. در اینجا ما با نابودی زیادی از سرمایه اقتصادی مواجهیم، که سرآغازی برای ویرانی سرمایه‌های طبیعی، انسانی و اجتماعی بوده و اختلال در پایداری را به دنبال داشته است.

همانطوری که گزارش اخیر بانک جهانی، واژگونی‌های خوشبختی²⁶، نشان می‌دهد، پس از نزدیک به یک ربع قرن کاهش مستمر فقر شدید در بعد جهانی، اینک به خاطر کوید-19، تضادها و تغییرات آب و هوایی، کاهش فقر، بدترین شکستش را متحمل شده است (بانک جهانی 2021، 1). نرخ فقر جهانی (با 1.90 دلار آمریکا در روز) در سال 2019، 8.4 درصد بود و به جای سقوط به 7.5 درصد، در سال 2021 به 8.9 و 9.4 درصد افزایش خواهد یافت. برخلاف انتظارات زودرس در مورد همه‌گیری کوید-19، بحران‌های بهداشتی و اقتصادی به هیچ وجه "تساوی‌ساز" نبود. بلکه نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی موجود را بشدت تشدید کرد. در ایالات متحده تبعیض علیه سیاه‌پوستان، رنگین‌پوستان و بومیان به صورت ویژه‌ای چشمگیر است. همچنین در بسیاری از کشورهای دیگر تأثیر تبعیض آمیز بسیار جدی بوده است. گویی که برنامه توسعه سازمان ملل متحد²⁷ می‌توانست پیش‌بینی همه‌گیری کوید-19 را داشته باشد که در گزارش توسعه انسانی 2019 خود- همانگونه که در عنوان فرعی گزارش آورده است- متمرکز است بر روی "فراتر از درآمد، فراتر از میانگین، فراتر از امروز: نابرابری در توسعه انسانی در قرن بیست و یکم"²⁸. علاوه بر این، همه‌گیری کوید-19 شکاف دیجیتالی بین فقیر و غنی را برجسته کرده است (گزارش توسعه جهانی 2021: داده‌های برای زندگی بهتر، به ویژه 184-185).

بار دیگر، این انتشارات روشن می‌کند که خلق ثروت و نابودسازی ثروت فرایندهایی هستند که نه تنها شامل ابعاد تولیدی (رشد مثبت یا منفی) می‌شود بلکه ابعاد توزیعی (با نابرابری‌های کم و بیش) را نیز در بر می‌گیرد. بنابراین، چالش‌های اخلاقی معطوف به برابری و عدالت حاکی از این است که عدالت، آن هم نه تنها از بعد توزیعی آن بلکه عدالت رویه‌ای، مبادله‌ای، ترمیمی و انواع دیگر عدالت نیز در معرض خطر است (رجوع کنید به مدخل 9 عدالت در کالاب²⁹ 2018). علاوه بر این، بسیاری از حقوق بشر و توان‌مندی‌های اساسی انسانی در معرض خطر نقض قرار دارند، به ویژه حق عدم تبعیض (UDHR ماده 2، ICESCR ماده 2، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی³⁰ ماده 2)، حق استاندارد کافی زندگی (UDHR ماده 25) و حق امنیت اجتماعی (UDHR ماده 25 و ICESCR ماده 11).

مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی شرکتی نیز باید با این چالش‌ها سر و کار داشته باشد. بیماری همه‌گیری کوید-19 شرایط کار غیرانسانی "کارگران ضروری" در کشاورزی، حمل و نقل، مراقبت‌های بهداشتی، پرستاری و سایر بخشهای اقتصاد را نشان داده است. راهنمای مهم برای بهبود این شرایط، حق کار (UDHR ماده 23.1، ICESCR ماده 6)، حق برخورداری از شرایط مناسب و مطلوب کار و محافظت در برابر بیکاری (UDHR ماده 23.1، ICESCR ماده 6)، حق

²⁴- GDP

²⁵- S&P 500

²⁶- Reversals of Fortune

²⁷- United Nations Development Programme (UNDP)

²⁸- Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century.

²⁹- Kolb

³⁰- International Covenant on Civil and Political Rights [CCPR]

دستمزد برابر برای کار برابر (UDHR ماده 23.2)، حق پاداش عادلانه و مطلوب (UDHR ماده 23.3)، و حق تشکیل و پیوستن به اتحادیه‌های کارگری (UDHR ماده 23.4، ICESCR ماده 8) است. این حقوق به یکدیگر متصل شده و بنگاه‌های موفق همچون آمازون در طی همه گیر شدن کوید-19 را به چالش می‌کشد (رجوع کنید به لی و راجرز³¹ 2021). موضوعات مورد بحث داغ در زنجیره‌های تأمین جهانی، در کنار سایر موارد، حذف کار اکراهی و اجباری و لغو کودک کاری³² است که توسط دو کنوانسیون اصلی ILO ذکر شده است.

چالش‌های اخلاقی تغییر اقلیمی (آب و هوایی)

اگر بگوییم که تغییر اقلیمی به مهمترین چالش زیست محیطی تبدیل شده است به گزاف سخن نگفته‌ایم زیرا که این پدیده در سطح جهانی تأثیر بسیار شگرفی بر زندگی در روی زمین دارد و این امر توجه به این فاجعه‌ای که با دست انسان سرشته شده، را فوریتی مضاعف می‌بخشد. از دهه 1950 دمای کره زمین با انتشار دی اکسید کربن افزایش یافته است. بر طبق توافق‌نامه پاریس 2015، افزایش دما نسبت به دوران قبل از صنعتی باید به حداکثر 2 درجه سانتیگراد، ترجیحاً زیر 1.5 درجه سانتیگراد، برسد (سازمان ملل متحد 2015). تا سال 2050، میزان دی اکسید کربن موجود بناید افزایش یابد. در غیر این صورت، تخمین‌ها نشان می‌دهد که دمای کره زمین تا سال 2100 3 تا 6 درجه سانتیگراد گرم‌تر خواهد شد. این برآوردها آینده‌ای ویرانگر را ترسیم می‌کند: گرمای شدید، تغییر هوا و سیلاب، ذوب یخ، افزایش سطح دریا، گرم شدن اقیانوس‌ها؛ حتی جنگل‌های بارانی³³ که به کویرهایی خشک³⁴ تبدیل می‌شوند، یخچال‌های طبیعی قطب در حال ناپدید شدن هستند، فرآیند یخ‌زدودگی³⁵ از لایه ضخیم و منجمد خاک³⁶ مناطق قطبی، گازهای سمی متان را رها می‌کنند. از سال 1988، هیئت بین دولتی تغییر اقلیم حجم چشمگیری از پژوهش‌های مربوط به طبیعت، ریشه‌ها و پیامدهای تغییر اقلیمی را جمع‌آوری کرده است. هم اکنون در حال کار بر روی گزارش ششم ارزیابی (AR6) تغییر اقلیم 2021: تأثیرات، سازگاری و آسیب‌پذیری³⁷ است. سهم اصلی کارگروه دوم "اخلاق و برابری: تغییر اقلیمی، توسعه پایدار، جنسیت، ریشه‌کنی فقر، معیشت و امنیت غذایی"³⁸ خواهد بود که در سال 2021 نهایی می‌شود (IPCC).

بدون پیش‌بینی نتایج این گزارش، قابل انکار نیست که دلیل اصلی غلظت دی اکسید کربن در روزگار ما سوخت‌های فسیلی است. بنابراین ضروری است که از سوخت فسیلی فاصله بگیریم و از منابع تجدیدپذیر انرژی مانند خورشید و باد استفاده کنیم و آن را توسعه دهیم. مسئولیت اخلاقی برای رفاه حال و آینده زندگی ایجاب می‌کند که نوآوری‌های فن‌ی را در مقیاس وسیع برای به سوی تولید وسایل نقلیه الکتریکی، ساخت ساختمانهایی با تبادل انرژی پایین، تولید محصولات فیزیکی کمتر هدایت کنیم. علاوه بر این، رفتار مردم باید به سمت استفاده و مصرف تمامی محصولات خریداری شده (اجتناب از اسراف و تولید زباله) تغییر کند تا مصرف گوشت گاو و کوسفند کاهش کند، به استفاده از ارتباط مجازی روی آوریم، و غیره. از این نکات در می‌یابیم که آب و هوا بخش مهمی از سرمایه طبیعی است و گرم شدن آن تخریب‌گسترده‌ای از سرمایه طبیعی را در پی دارد: دارایی‌های طبیعی غیر قابل تجدید (نفت، گاز، مس و سایر مواد معدنی) و دارایی‌های طبیعی تجدیدپذیر

³¹- Lee & Rogers

³²- child labor

³³- rainforests

³⁴- savannas

³⁵- unfreezing

³⁶- permafrost

³⁷- Climate Change 2021: Impacts, Adaption and Vulnerability.

³⁸- Ethics and equity: climate change, sustainable development, gender, poverty eradication, livelihoods, and food security

(مانند ماهی و درختان که خود را بازتولید می‌کنند) کاهش می‌یابد و دیون ما به طبیعت (که در اثر دی اکسید کربن [CO₂] و سایر مواد شیمیایی ایجاد شده) افزایش می‌یابد. بعلاوه، تغییر اقلیمی سرمایه اقتصادی و انسانی و حتی سرمایه اجتماعی را به طرق مختلف نه تنها در آینده، بلکه در حال حاضر نیز ویران می‌کند (رجوع کنید به گزارش‌های ارزیابی IPCC در مورد تغییر اقلیمی). از منظر حقوق بشر، دسترسی به هوای پاک، خاک و آب مورد تهدید واقع شده و غیرممکن می‌شود، وضعیت معیشتی میلیون‌ها نفر آسیب می‌بیند، امنیت غذایی به شدت مختل می‌شود و حق توسعه نقض می‌شود.

ناگفته پیداست که بنگاه‌های اقتصادی نیز با تغییر اقلیمی، به ویژه در صنایع سوخت فسیلی، حمل و نقل، ساخت و ساز و مواد غذایی، با چالش‌های عظیمی روبرو هستند. مسئولیت‌پذیری شرکتی، نوآوری‌های تکنولوژیکی و اجتماعی خاصی را ایجاد می‌کند و نیازمند استراتژی‌های پایدار در شرایط اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی، سرمایه‌گذاری‌های سازگار با اصول زیست محیطی، اجتماعی و حکمرانی³⁹، و همچنین احترام به حقوق بشر در تمامی فعالیت‌های شغلی است (رجوع کنید به قطب‌نمای 40 SDG 2015).

نتیجه

در بخش اول سخن‌انم من درک جامعی از خلق ثروت به عنوان هدف تجارت و اقتصاد و اصول راهنمای سازمان ملل در زمینه تجارت و حقوق بشر را توضیح دادم. سپس این دیدگاه کلان در اصول اخلاقی بنگاه‌های اقتصادی یا – آن گونه که من آن را می‌خوانم – در مورد "مسئولیت‌پذیری شرکتی" اعمال شد. با این چارچوب، ما سه بحران را که امروز در سطح جهانی با آن مواجهیم، بررسی کردیم: بحران کورونا، بحران اقتصادی و بحران تغییرات اقلیمی. در این روش ما می‌توانیم به تعدادی از چالش‌های اخلاقی پردازیم که چالش‌هایی که در رویارویی با این سؤال‌ها شکل می‌گیرند: چگونه این بحران‌ها به ایجاد یا تخریب ویژگی‌های خلق ثروت کمک می‌کند و نحوه دخالت این بحران‌ها بر احترام و یا نقض حقوق بشری که معرض خطر قرار دارد چیست.

امیدوارم مشخص شود که این چالش‌ها بسیار گسترده‌تر از حداکثرسازی سود و ارزش سهام‌داران است. هر چهار نوع سرمایه باید حساب شود. نه تنها خصوصی، بلکه ثروت عمومی نیز اهمیت بسیاری دارد. رشد مثبت و منفی باید در الگوهای توزیعی آنها ارزیابی شود. فراتر از جنبه‌های مادی، جنبه‌های معنوی خلق ثروت باید کاملاً درک و ارزشگذاری شود. ثروت پایدار باید از نظر توان‌مندی‌های انسانی ارزیابی شود. انگاشت خلق ثروت به عنوان نوآوری اخلاقی ضروری است. انگیزه‌های دیگرخواهانه برای بررسی چالش‌های جهانی‌سازی الزامی است. در نهایت، اصول راهنما سازمان ملل متحد در کسب و کار و حقوق بشر⁴¹ برای مؤسسات تجاری هم در سطح ملی و هم در سطح بین‌الملل صرفاً سطح حداقلی اخلاقی⁴² را فراهم می‌کند که به هیچوجه کافی نیست.

منابع

CNN 2021. Documentary COVID War. March 28:
<https://www.cnn.com/2021/03/29/politics/coronavirus-deborah-birx-donald-trump-joe-biden/index.html>.

³⁹- ESG (environmental, social and governance) principles

⁴⁰- SDG Compass

⁴¹- the UN Guiding Principles on Business and Human Rights

⁴²- ethical bottom-line

Coyle, D. 2021. Revolution from within. *Financial Times*, March 27, 2021. The article reviews the books *What We Owe Each Other: A New Social Contract* by Minouche Shafik and *Value(s): Building a Better World for All* by Mark Carney and concludes that “in search of a better world, two leading voices of the economic establishment turn Margaret Thatcher’s notions on society upside down.”

Enderle, G. 2021. *Corporate Responsibility for Wealth Creation and Human Rights*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). *AR6 Synthesis Report: Climate Change 2022*. <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-cycle/>

Kolb, R.W. (ed.). 2018. *The Sage Encyclopedia of Business Ethics and Society*. Second edition. Thousand Oaks, CA: Sage.

Lee, D., & Rogers, T. N. 2021. ‘The ultimate David and Goliath story.’ *Financial Times*, March 29.

SDG Compass. 2015. *The Guide for Business Action on the SDGs*. Developed by GRI, the UN Global Compact and the World Business Council for Sustainable Development (WBCSD); <https://sdgcompass.org>.

World Bank Group. 2020. *Poverty and Shared Prosperity 2020. Reversals of Fortune*. Washington, D. C.: World Bank.

United Nations (UN). 2015. Paris Agreement. https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf